

JUDr. Tomáš MARTAUS

ÚVOD

Ozbrojený konflikt je rovnako starý ako sú staré prvé štáty. Tie budovali svoje ozbrojené sily predovšetkým na presadzovanie vlastnej zahraničnej politiky. Svoje záujmy tak presadzovali silou, a to práve cestou ozbrojených konfliktov. Tie sa s rozvojom vedy a techniky stávali čoraz viac ničivejšími, čo napokon viedlo medzinárodné spoločenstvo k tomu, aby v medzinárodných stykoch zakázalo použitie sily, ba dokonca, čo i len hrozbu jej užitia, a to proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti akéhokoľvek štátu. I napriek uvedenému je však ozbrojený konflikt v podobe obrannej vojny či ako prostriedok ultima ratio v medzinárodnom práve možným. S jeho pravidlami sa preto možno oboznámiť v nasledujúcej časti.

1 OZBROJENÝ KONFLIKT A ŠTÁT

Úvodom je potrebné spomenúť, že právo štátu začať vojnu (*ius ad bellum*) spočiatku predstavovalo v priestore medzinárodného spoločenstva legálny nástroj vedenia zahraničnej politiky štátu. Tento stav pretrvával až do roku 1928, kedy došlo k prijatiu tzv. Briand-Kellogovho paktu, ktorý zakázal vojnu, s výnimkou obrannej vojny ako prostriedku štátnej politiky. Ten totiž v rámci svojho článku 1 uvádza: „*Vysoké zmluvné strany slávnostne prehlasujú v mene svojich národov, že odsudzujú vojnu ako prostriedok štátnej politiky, aby tak mohli navždy trvať mierumilovné a priateľské vzťahy, existujúce v súčasnosti medzi ich národmi.*“¹⁾

K podpísaniu Briand-Kellogovho paktu došlo 27. augusta 1928 v Paríži, a to päťnástimi štátmi, medzi ktorými nechýbala ani Československá republika. V krátkej dobe sa k paktu pripojilo ďalších 62 krajín sveta. Iniciátormi paktu boli francúzsky štátnik a niekoľkonásobný premiér Francúzska Aristide Briand a americký štátny tajomník Frank Billings Kellogg.

Skúsenosti medzinárodného spoločenstva s druhou svetovou vojnou priviedli aj Organizáciu spojených národov (ďalej len „OSN“) k prijatiu všeobecného zákazu hrozby silou alebo použitia sily. Stalo sa tak prostredníctvom prijatia kogentného znenia článku 2 ods. 4 Charty OSN, ktorý sa dovoľáva uplatňovania zásady, v zmysle ktorej: „*Všetci členovia Organizácie Spojených národov sa vystríhajú vo svojich medzinárodných stykoch hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu, ako aj každého iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi Organizácie Spojených národov.*“²⁾ Podobne ako Briand-Kellogov pakt, tak aj Charta OSN nezakazuje hrozbu silou a použitie sily v prípade sebaobrany.

1) Briand-Kellogov pakt.

2) Charta Organizácie spojených národov.

V dôsledku uvedeného preto použitie sily alebo hrozby jej použitia je v rozpore s Chartou OSN a zakladá osobitnú medzinárodnoprávnu zodpovednosť útočného štátu za rozpútanie vojny, či za uplatňovanie hrozby jej rozpútania.

Pokiaľ však k akejkoľvek forme vojny (resp. ozbrojeného konfliktu) dôjde, bez ohľadu na jeho legalitu alebo ilegalitu, v kontexte Charty OSN je nevyhnutné, aby počas jeho priebehu strany bojujúce v konflikte rešpektovali zásady uznané či prijaté medzinárodným spoločenstvom na reguláciu spôsobu jeho vedenia. Systém týchto právnych pravidiel môžeme označiť ako právo ozbrojených konfliktov (kedysi vojnové právo). Jeho účelom je ozbrojený konflikt právne regulovať a humanizovať ho. Reguluje preto všetky medzištátne ozbrojené konflikty, občianske vojny vedené medzi ozbrojenými silami štátu a povstalcami, ako i anarchické konflikty vznikajúce v štáte, v ktorom vláda stráca svoju suverénnu moc, v dôsledku čoho prebieha v štáte konflikt medzi rozličnými ozbrojenými skupinami o jej získanie či udržanie.

Medzinárodné právo ozbrojených konfliktov je z pohľadu prameňov písaného práva (tzv. *lex scriptum*) tvorené dvoma skupinami medzinárodných zmlúv, a to haagskymi dohovormi z roku 1899 a 1907 a Ženevskými dohovormi z rokov 1949 a 1977, pochopiteľne spoločne s ich dodatkami.

2 SLOVENSKÁ REPUBLIKA A PRÁVO OZBROJENÝCH KONFLIKTOV

Pokiaľ ide o vzťah vnútroštátneho práva Slovenskej republiky a prameňov práva ozbrojených konfliktov, je nutné poukázať na všeobecnú zásadu vyjadrenú v čl. 1 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v zmysle ktorého „Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.“³⁾

Predmetné znenie Ústavy (čl.1) tak poníma pramene medzinárodného práva ako pramene uplatniteľné v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky. Ich uplatnenie pritom konkretizuje najmä čl. 7, čl. 102 a čl.125. V ich zmysle sa na platnosť medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodných politických zmlúv, medzinárodných zmlúv vojenskej povahy, medzinárodných zmlúv, z ktorých vzniká Slovenskej republike členstvo v medzinárodných organizáciách, medzinárodných hospodárskych zmlúv všeobecnej povahy, medzinárodných zmlúv, na ktorých vykonanie je potrebný zákon a medzinárodných zmlúv, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, vyžaduje pred ich ratifikáciou súhlas Národnej rady Slovenskej republiky.

Medzinárodné zmluvy pritom dojednáva a ratifikuje prezident Slovenskej republiky. Ten je oprávnený dojednávať medzinárodných zmlúv preniesť na vládu Slovenskej republiky alebo so súhlasom vlády na jej jednotlivých členov.

V prípade, že prezident Slovenskej republiky má pochybnosti o súlade dojednanej medzinárodnej zmluvy, na ktorú je potrebný súhlas Národnej rady Slovenskej republiky, s ústavou alebo s ústavným zákonom, je jeho právom takúto zmluvu ne-

3) Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

POZNÁMKY

chať podrobiť kontrole ústavnosti na Ústavnom súde Slovenskej republiky. Rovnaké právo je garantované v čl. 119 písm. h) Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

V dôsledku uvedeného tak Ústavnému súdu Slovenskej republiky patrí na základe čl. 125 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. právomoc rozhodovať o súlade zákonov, nariadení vlády Slovenskej republiky, všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, všeobecne záväzných nariadení obce vo veciach územnej samosprávy s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky, a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, ako i právomoc rozhodovať o súlade všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy s medzinárodnými zmluvami vyhlásenými spôsobom ustanoveným zákonom.

Pokiaľ ide o spôsob vyhlasovania medzinárodných zmlúv, tak v zmysle § 12 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa akty medzinárodného práva vyhlasujú uverejnením v Zbierke zákonov, ktorá je „štátnym publikačným nástrojom Slovenskej republiky“. ⁴⁾

3 VEDENIE OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Kogentná povaha noriem práva ozbrojených konfliktov vylučuje akejkoľvek formy ich derogácie, a to i v prípade, že jedna z bojujúcich strán tieto pravidlá porušuje. Preto, ako bolo už spomenuté, uplatňujú sa bez ohľadu na legalitu začatia vojny. Pre legálne začatie vojny z pohľadu medzinárodného práva platí, že tá musí byť vypovedaná, oznámená protivníkovi pred jej samotným začiatkom.

V zmysle čl. 2 ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu vypovie vojnu prezident Slovenskej republiky na základe rozhodnutia Národnej rady Slovenskej republiky len za splnenia podmienky, „že Slovenská republika je napadnutá cudzou mocou, ktorá jej vypovedala vojnu alebo ktorá bez vypovedania vojny narušila jej bezpečnosť, alebo za podmienky, že vypovedaním vojny Slovenská republika plní záväzky vyplývajúce z členstva v organizácii vzájomnej kolektívnej bezpečnosti alebo z medzinárodnej zmluvy o spoločnej obrane proti napadnutiu.“ ⁵⁾ Vypovedanie vojny sa pritom vzťahuje na celé územie Slovenskej republiky. (V prípade, ak Slovenskej republike bezprostredne hrozí vypovedanie vojny alebo bezprostredne hrozí napadnutie cudzou

4) Zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

5) Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

mocou bez vypovedania vojny, môže prezident na návrh vlády vyhlásiť rovnako na celom území krajiny vojnový stav.)

POZNÁMKY

3. 1 Kombatanti

Takzvané totálne vojny, ktoré sa vedú voči všetkému obyvateľstvu protivníka sú z pohľadu medzinárodného práva ozbrojených konfliktov prísne zakázané. Vojnu možno preto legálne viesť výlučne len proti ozbrojeným silám protivníka, prípadne jeho iným ozbrojeným zložkám, teda voči tzv. kombatantom.

Na základe čl. 4 Ženevského dohovoru o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami zo dňa 12. augusta 1949 a čl. 43 a 44 Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z roku 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) je kombatantom každý príslušník ozbrojených síl okrem zdravotníckeho a duchovného personálu, vojenských sudcov, prokurátorov a žurnalistov. V bojovej akcii alebo vo vojenskej operácii, ktorá takúto akciu pripravuje, musia byť kombatanti odlišení od civilného obyvateľstva. Príslušníci regulérnych ozbrojených síl sa spravidla odlišujú svojimi uniformami. Príslušníci ostatných ozbrojených síl majú pripevnený rozoznávací znak a nosia verejne zbraň. Za týchto podmienok im možno priznať status vojnových zajatcov, na ktorý majú kombatanti nárok.

V situáciách, v ktorých sa kombatant nemôže odlíšiť od civilného obyvateľstva, sa na neho vzťahuje status kombatanta za podmienky, ak svoju zbraň nosí verejne pri každom vojenskom zásahu a počas situácie, kedy môže byť videný protivníkom pri zaujímaní bojovej zostavy pred útokom. Uvedené sa týka partizánskeho spôsobu boja, počas ktorého za splnenia uvedených podmienok získavajú status kombatantov i partizáni.

Pokiaľ ide o civilné obyvateľstvo jednej z bojujúcich strán konfliktu, toto nie je oprávnené vykonávať bojové akcie proti ozbrojeným silám protivníka. Ak preto ak sa do boja zapojí, nepožíva medzinárodnoprávnu ochranu. Uvedené však neplatí v prípade obyvateľov neokupovaného územia, ktorí sa pri príchode protivníka spontánne a masovo chopia zbrane s úmyslom postaviť sa na odpor prenikajúcemu vojsku bez toho, aby mali čas sformovať sa do organizovaných ozbrojených jednotiek a za predpokladu, že nosia verejne zbraň a rešpektujú medzinárodné právo.

Vyzvedači, teda osoby, ktoré na území kontrolovanom druhou stranou tajne alebo pod falošnou zástierkou zhromažďujú informácie o nepriateľovi s úmyslom odovzdať ich druhej strane, rovnako nepodliehajú medzinárodnoprávnej ochrane. To však neplatí pre vojenské osoby, ktoré v uniformách svojej armády prenikli do nepriateľského priestoru, aby získali správy o vojenskej situácii (tzv. vojenský zvedovia alebo pátrači).

Medzinárodnoprávnu ochranu napokon nepožívajú ani vojenský dezertéri, zradcovia a žoldnieri. V prípade žoldnierov ide o osoby, ktoré sú špeciálne najaté na to, aby bojovali v ozbrojenom konflikte; skutočne sa priamo zúčastňujú na nepriateľských akciách; svoju účasť na nepriateľských akciách motivujú hlavne osobným ziskom a stranou v konflikte alebo v jej mene je im skutočne sľúbená materiálna odmena podstatne prevyšujúca odmenu sľúbenú alebo platenú kombatantom po-

POZNÁMKY

dobných hodností a funkcií v ozbrojených silách tejto strany; nie sú občanmi strany v konflikte ani nemajú trvalé bydlisko na území kontrolovanom stranou v konflikte; nie sú príslušníkmi ozbrojených síl strany v konflikte a neboli vyslaní štátom, ktorý nie je stranou v konflikte na plnenie oficiálnych úloh ako príslušníci jeho ozbrojených síl.⁶⁾

Pokiaľ ide o parlamentárov, teda o osoby, ktoré sú niektorou z bojujúcich strán splnomocnené na vyjednávanie s nepriateľom, tie sú počas svojej misie nedotknuteľné a nesmú byť napádané, a ani vyhlásené za vojnových zajatcov. Po splnení úlohy im musí byť umožnený slobodný a bezpečný návrat k vlastným jednotkám. Ich rozlišujúcim znakom je biela zástava. Každý parlamentár musí byť vybavený dokladom svojho veliteľstva, ktorý ho oprávňuje rokovať o konkrétnej otázke s nepriateľskou stranou.⁷⁾

3. 2 Vojnoví zajatci

Každá osoba požívajúca status kombatanta, ktorá padla do zajatia nepriateľskej strany nadobúda v zmysle práva ozbrojených konfliktov status „vojnového zajatca“. Okrem kombatantov priznáva právo tento status i osobám sprevádzajúcim ozbrojené sily, ktoré však nie sú priamo ich súčasťou (civilní členovia posádok vojenských lietadiel, vojenský dopisovatelia, dodávatelia, príslušníci pracovných jednotiek a služieb uspokojujúcich potreby ozbrojených síl). Pokiaľ ide vojenský zdravotnícky a duchovný personál, z dôvodu že ku kombatantom nepatrí, nemôžu sa jeho príslušníci stať vojnovými zajatcami.⁸⁾

Kvalifikované práva vojnových zajatcov možno spomedzi prameňov práva ozbrojených konfliktov dohľadať predovšetkým v Ženevskom dohovore o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami zo dňa 12. augusta 1949. V zmysle tohto dohovoru má vojnový zajatec predovšetkým nasledovné práva:

Článok 13 - ľudské zaobchádzanie

S vojnovými zajatcami sa musí vždy zaobchádzať ľudsky. Každý nezákonný čin alebo opomenutie zo strany moci, v ktorej moci sú a ktoré by mali za následok smrť, alebo by vážne ohrozili zdravie ňou zadržovaného vojnového zajatca, sú zakázané a považujú sa za vážne porušenie tohto Dohovoru. Žiadny zajatec nesmie byť podrobený najmä telesnému zmrzačeniu alebo lekárskeho či vedeckému pokusu akéhokoľvek druhu, ktorý nie je odôvodnený lekárskeým ošetrovaním dotknutého zajatca a nie je v jeho prospech.

Vojnoví zajatci musia byť taktiež vždy chránení, najmä pred každým násilným činom alebo zavražďovaním, pred urážkami i pred zvedavosťou obecnosti.

Represálie voči vojnovým zajatcom sú zakázané.

6) Čl. 47 Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I).

7) KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné, 2008, s. 466.

8) DE MULINEN, F.: Príručka vojnového práva pre ozbrojené sily, 2005, s. 37.

Článok 14 – osobnosť a česť

Vojnoví zajatci majú právo, aby bola za všetkých okolností rešpektovaná ich osobnosť a česť.

So ženami sa zaobchádza so všetkými ohľadmi prislúchajúcimi ich pohlaviu a treba s nimi v každom prípade zaobchádzať rovnako žičlivo ako s mužmi. ...

Článok 15 – lekárske ošetrovanie

Mocnosť zadržávajúca vojnových zajatcov je povinná starať sa zadarmo o ich zaopatrenie a poskytnúť im bezodplatne také lekárske ošetrovanie, aké si vyžaduje ich zdravotný stav.

Článok 17 – výsluch zajatca

Každý vojnový zajatec je pri výsluchu povinný uviesť len svoje priezvisko, krstné mená a hodnosť, dátum narodenia a matričné číslo, alebo ak ho nemá, tomu zodpovedajúci údaj. ...

Článok 18 – predmety osobnej alebo citovej hodnoty

... Odznaky hodnosti a národnosti, vyznamenania a predmety majúce najmä osobnú alebo citovú hodnotu, sa nesmú vojnovým zajatcom odoberať. ...

Článok 19 – nebezpečenstvo

Aby boli vojnoví zajatci mimo nebezpečenstva, treba ich v čo najkratšej dobe po zajatí odsunúť do táborov dostatočne vzdialených od bojového pásma.

V nebezpečnom pásme môžu byť prechodne držaní len vojnoví zajatci, ktorí by pre svoje zranenie alebo chorobu boli vo väčšom nebezpečí pri uskutočňovaní odsunu, ako keď zostanú na mieste. ...

Článok 22 – internácia

Vojnoví zajatci môžu byť internovaní iba v budovách postavených na pevnej zemi a poskytujúcich všetky záruky hygieny a zdravia; a s výnimkou osobitných prípadov, odôvodnených záujmom samotných zajatcov, nebudú umiestnení v trestniciach.

Článok 25 – ubytovanie

Ubytovacie podmienky vojnových zajatcov budú rovnako vyhovujúce ako ubytovacie podmienky vojenských oddielov mocnosti, u ktorej sú zajatci umiestnení v tom istom kraji. ...

POZNÁMKY**Článok 26 – strava**

Základná denná dávka stravy musí byť postačujúca čo do množstva, akosti i rozmanitosti, aby si zajatci udržali zdravie, a aby sa zabránilo stratám na váhe a poruchám z podvýživy. Musí sa tiež brať ohľad na spôsob výživy, na aký sú zajatci zvyknutí. ...

Vojnovým zajatcom treba v dostatočnom množstve poskytnúť pitnú vodu a nech je im dovolené užívanie tabaku.

Článok 27 – odev

Zadržujúca mocnosť zajatcom poskytne odev, bielizeň a obuv v dostatočnej miere a bude pritom dbať na podnebie kraja, v ktorom sa zajatci nachádzajú.

Článok 29 – hygiena

Zadržujúca mocnosť je povinná urobiť všetky zdravotné opatrenia na zabezpečenie čistoty a hygieny táborov a na zabránenie epidémiám. ...

Článok 40 – odznaky, hodnosti a vyznamenania

Je dovolené nosiť odznaky hodnosti a štátnej príslušnosti i vyznamenania.

Článok 44 – zajatí dôstojníci

So zajatými dôstojníkmi a osobami im na roveň postavenými sa bude zaobchádzať s ohľadom, ktorý prináleží ich hodnosti a veku. ...

Článok 49 – práca zajatcov

Mocnosť, ktorá zadržiava zajatcov v zajatí, môže telesne spôsobilých zajatcov používať na prácu s prihliadnutím na ich vek, pohlavie a hodnosti, ako aj ich telesné schopnosti; najmä aby boli udržaní v dobrom telesnom i duševnom zdravotnom stave.

Zajatí poddôstojníci môžu byť použítí iba na dozorné práce. nepoužití môžu požiadať o inú vhodnú prácu, ktorá im bude podľa možnosti zabezpečená.

Ak žiadajú vhodnú prácu dôstojníci a osoby im na roveň postavené, bude im podľa možnosti zabezpečená. V žiadnom prípade však do práce nemôžu byť nútení.

Článok 52 – nebezpečná práca

Žiadny vojnový zajatec nesmie byť použitý na nezdravé a nebezpečné práce, iba ak by sa na ne sám dobrovoľne prihlásil.

Žiadnemu vojnovému zajatcovi nebude pridelená práca, ktorú možno považovať za ponižujúcu pre príslušníka ozbrojených síl mocnosti, v moci ktorej zajatci sú.

Odstraňovanie mín alebo iných podobných zbraní sa považuje za nebezpečnú prácu.

Článok 62 – odmena za prácu

Vojnoví zajatci budú dostávať priamo od autorít, v moci ktorých sú spravodlivú pracovnú odmenu, ktorej výšku stanovia tieto authority ...

Článok 70 – pošta

Každému vojnovému zajatcovi sa hneď, ako bude zajatý alebo najneskôr do týždňa po príchode do tábora, i keď pôjde o tranzitný tábor, ako aj pri ochorení alebo pri presune do lazaretu či do iného tábora umožní zaslať lístok priamo svojej rodine a Ústrednej informačnej kancelárii pre vojnových zajatcov... . Na lístku zajatec oznámi svoje zajatie, adresu a svoj zdravotný stav. Tieto lístky sa čo najrýchlejšie odošlú a žiadnym spôsobom nesmú byť zadržané.

Článok 78 – sťažnosti na zajatecký režim

Vojnoví zajatci sú oprávnení predložiť vojenským autoritám, v ktorých moci sú žiadosti týkajúce sa zajateckého režimu, ktorému sú podrobení.

Rovnako majú neobmedzené právo obrátiť sa buď prostredníctvom dôverníka, alebo – ak to považujú za nevyhnutné – priamo na zástupcov ochranných mocností, aby ich upozornili na okolnosti zajateckého režimu, na ktoré sa sťažujú. ...

Článok 82 – právny poriadok

Vojnoví zajatci sa podrobujú zákonu, nariadeniam a všeobecným poriadkom platným v ozbrojených silách mocnosti, v moci ktorej sú. Táto je oprávnená uskutočniť súdne alebo disciplinárne opatrenia proti každému vojnovému zajatcovi, ktorý prestúpi tieto zákony, nariadenia alebo všeobecné poriadky. Nie je však prípustné žiadne stíhanie alebo trest odporujúce ustanoveniam tejto kapitoly. ...

Článok 91 – útek

Útek vojnového zajatca sa považuje za vydarený, ak:

1. dosiahne ozbrojené sily mocnosti, ku ktorej patrí alebo niektorej spojeneckej mocnosti;
2. opustí územie podliehajúce moci mocnosti, u ktorej je v zajatí alebo moci jej spojenca;

POZNÁMKY

3. stúpi na loď plávajúcu pod vlajkou mocnosti, ku ktorej patrí alebo spojeneckej mocnosti, ktorá je v pobrežných vodách mocnosti, u ktorej je v zajatí, ak nie je táto loď pod kontrolou tejto mocnosti.

Vojnoví zajatci, ktorým sa podarilo ujsť v zmysle tohto článku, a ktorí sú znovu zajatí, nepodliehajú žiadnemu trestu za svoj predchádzajúci útek.

Článok 118 – prepustenie a repatriácia zajatcov

Vojnoví zajatci budú prepustení a repatriovaní bezodkladne po skončení aktívneho nepriateľstva.

Článok 120 – úmrtie zajatcov

Závety vojnových zajatcov budú spísané tak, aby vyhovovali podmienkam platnosti predpísaným zákonodarstvom krajiny ich pôvodu, ktorá sa postará, aby tieto podmienky boli oznámené mocnosti, v moci ktorej sa zajatci nachádzajú. ...

Úrady, v moci ktorých zajatci sú, budú dbať o to, aby zajatci, ktorí zomreli v zajatí boli pochovaní s pietou a pokiaľ možno podľa obradov náboženstva, ku ktorému patrili; aby ich hroby boli chránené, vhodne udržiavané a označené tak, aby ich bolo možné vždy nájsť. Kedykoľvek to bude možné, budú mŕtvi vojnoví zajatci patriaci k tej istej mocnosti pochovaní na rovnakom mieste. ...

3. 3 Priebeh ozbrojeného konfliktu

Ozbrojený konflikt možno viesť výlučne v priestore, ktorý právo ozbrojených konfliktov označuje ako „vojnovú oblasť“. Ide o trojrozmerný priestor Zeme (vrátane vôd a vzdušného priestoru), v ktorom bojujúce strany môžu pripravovať a viesť boj. Z tohto priestoru sú však vylúčené vybrané oblasti, v ktorých prípravu na boj ani samotný boj nemožno realizovať. Ide o štátne územie neutrálnych štátov, trvale neutralizované oblasti (Panamský prieply, Suezský kanál, Vatikán...) a medzinárodný priestor (Antarktída a kozmický priestor).

I vo vojnovnej oblasti však nemožno viesť boj akýmkoľvek prostriedkami a akýmkoľvek spôsobom. Spôsob a prostriedky vedenia vojny musia totiž rešpektovať zásady ľudskosti, primeranosti a nesmú odporovať právu ozbrojených konfliktov.

Pokiaľ ide o zakázané spôsoby vedenia ozbrojeného konfliktu, tie možno vyčítať predovšetkým z III. časti Dodatočného protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov. V zmysle tejto časti dohovoru nemajú strany v konflikte neobmedzené právo voľby spôsobov a prostriedkov vedenia vojny. Zakázané je používanie zbraní, munície, materiálu a spôsobov vedenia vojny, ktoré by svojou povahou spôsobovali nadmerné zranenia alebo zbytočné útrapy, ako aj spôsobov alebo prostriedkov vedenia vojny, ktorých cieľom je spôsobiť, alebo pri ktorých sa dá očakávať, že môžu spôsobiť rozsiahle, dlhodobé a vážne škody na životnom prostredí.

Rovnako je zakázané zabiť, zraniť alebo zajať protivníka s použitím vierolomnosti. Za vierolomné činy sa považujú tie, ktoré zneužívajú dobromyseľnosť protivníka, vyvolávajú v ňom chybnú domnienku, že má právo na ochranu alebo že je povinný takúto ochranu poskytnúť podľa noriem medzinárodného práva aplikovaných v ozbrojených konfliktoch. Ide najmä o predstieranie úmyslu vyjednávať pod vlajkou parlamentárov alebo predstieranie kapitulácie; predstieranie neschopnosti v dôsledku zranenia alebo choroby; predstieranie statusu civilnej osoby alebo nekombatanta; predstieranie statusu chránenej osoby použitím značiek, označenia alebo uniforiem Organizácie Spojených národov, neutrálnych alebo iných štátov, ktoré nie sú stranami v konflikte. Tento zákaz sa však nevzťahuje na tzv. vojnové lsti. To sú také činy, ktorých účelom je uviesť protivníka do omylu alebo prinútiť ho k nerozvážnemu konaniu. Nepredstavujú porušenie noriem medzinárodného práva aplikovateľných v ozbrojených konfliktoch a nie sú vierolomné, pretože nezneužívajú dobromyseľnosť protivníka, pokiaľ ide o poskytnutie ochrany podľa tohto práva. Takýmito príkladmi sú pasce, použitie kamufláže, predstieranie operácie a dezinformácie.

Podľa predmetného dodatku nemožno tiež zneužívať rozlišovacie znaky Červeného kríža, Červeného polmesiaca, Červeného leva a slnka alebo v ozbrojenom konflikte používať vlajky a vojenské znaky, insígnie alebo uniformy neutrálnych alebo iných štátov, ktoré nie sú stranami v konflikte. Zakázané je i používanie vlajok alebo vojenských znakov, insígnií alebo uniforiem druhej strany v dobe útoku alebo za účelom zamaskovania, podpory, ochrany alebo sťažovania vojenských operácií.

Rovnako nie je dovolené vydať rozkaz, že nikto nebude ušetrený, hroziť takto protivníkovi alebo viesť nepriateľské akcie na tomto základe.

Pokiaľ ide o osobu, ktorá je uznaná alebo za daných okolností by mala byť uznaná za osobu vyradenú z boja, nemôže byť predmetom útoku. Takouto osobou je pritom človek, ktorý je v moci druhej strany, ďalej ten ktorý jasne vyslovil úmysel vzdať sa, ten ktorý upadol do bezvedomia alebo je inak vyradený z dôvodov zranenia alebo choroby, a je teda neschopný sa brániť za predpokladu, že vo všetkých týchto prípadoch sa zdržiava akýchkoľvek nepriateľských činov a nepokúša sa o útek.

Osobitý režim vedenia ozbrojeného konfliktu sa týka nielen osôb vyradených z boja, ale i osôb cestujúcich v lietadle. Osoba, ktorá zoskakuje padákom z lietadla, ktorému hrozí zničenie, sa totiž nesmie počas zoskoku stať predmetom útoku. Takejto osobe musí byť po dosiahnutí zeme na území kontrolovanou druhou stranou daná možnosť vzdať sa skôr, ako sa stane predmetom útoku, pokiaľ nie je zrejmé, že sa dopúšťa nepriateľského činu. Uvedené obmedzenia a zákazy však neplatia voči výsadkovým jednotkám.

3. 4 Ukončenie vojny

V zmysle prameňov medzinárodného práva možno vojnu ukončiť prostredníctvom štyroch rozličných právnych titulov:

- prostredníctvom mierovej zmluvy,

POZNÁMKY

- jednostranným vyhlásením,
- mlčky,
- debelláciou.

K dnešnému dňu sú však súčasným právom dovolené výlučne tri, pretože debellácia predstavuje zakázaný spôsob ukončenia ozbrojeného konfliktu.

Ukončenie vojny prostredníctvom mierovej zmluvy

Pokiaľ ide o mierovú zmluvu, tá sa uzatvára medzi bývalými bojujúcimi stranami. Uzatvárajú ju hlavy jednotlivých štátov a podlieha ratifikácii parlamentmi krajín. Tieto zmluvy pritom môžu mať povahu bilaterálnych zmlúv, teda separátnych mierových zmlúv alebo všeobecných mierových zmlúv. Separátne mierové zmluvy uzatvárajú medzi jednotlivými účastníkmi ozbrojeného konfliktu. Ich obsah je výsledkom vzájomnej dohody. Pochopiteľne ten je daný i faktickým stavom strán v danom konflikte. Jeden štát tak môže s každým účastníkom konfliktu uzatvoriť separátnu mierovú zmluvu s odlišným obsahom.

Ukončenie vojny jednostranným vyhlásením

Ukončenie vojny jednostranným vyhlásením je v zásade obdobným titulom pre ukončenie vojny ako aj mierová zmluva. Predstavuje ukončenie vojny jednostranným vyhlásením o jej skončení, ktoré druhá strana akceptuje. V tomto vyhlásení účastník konfliktu formuluje podmienky a dôsledky skončenia vojny.

Ukončenie vojny mlčky

K ukončeniu vojny mlčky dochádza spôsobom, kedy po ukončení boja nastáva medzi stranami konfliktu k nadväzovaniu štandardných mierových vzťahov. V prípade tohto titulu skončenia vojny tak nedochádza k vytváraniu žiadneho aktu zo strany účastníkov konfliktu. Nevýhodou takéhoto skončenia vojny je neurčitosť, ktorá spočíva v nejasnostiach ohľadom otázky, kedy došlo k ukončeniu vojny, ako aj ohľadom toho akým spôsobom jednotlivé strany vyriešili svoje vzájomné právne nároky.

Ukončenie vojny debelláciou

Posledným titulom ukončenia vojny je tzv. debellácia, teda úplné zničenie protivníka vrátane jeho organizovanej štátnej moci a následné pripojenie jeho územia k vlastnému územiu. V takomto prípade štát so svojim štátnym územím zaniká a je pohltený víťaznou stranou konfliktu. Nakoľko však Charta OSN zakazuje použitie sily, či hrozbu silou vo vzájomnej interakcii subjektov medzinárodného práva a štátom garantuje ich zvrchovanosť, predstavuje debellácia zakázaný spôsob ukončenia ozbrojeného konfliktu.

Pokiaľ hovoríme o ukončení vojny, je nevyhnutné na tomto mieste spomenúť i právne skutočnosti, ktoré síce vojnu neukončujú, ale na vymedzené obdobie či priestor v ich dôsledku dochádza k stavu, počas ktorého nedochádza k boju. Takýmito okolnosťami sú:

- prerušenie boja,
- miestne alebo všeobecné prímerie,
- kapitulácia.

Prerušenie boja

Pod prerušením boja rozumieme jeho zastavenie na relatívne krátky čas z dôvodov okamžitého a miestneho vojenského významu. K prerušeniu boja dochádza napríklad z potreby zozbierania ranených a mŕtvych z bojiska, z dôvodu prechodu konvoja Červeného kríža či civilných obyvateľov, vyjednávania a pod. Prerušenie boja má tak len krátkodobé trvanie a výlučne lokálny rozsah. Dojednávajú ho spravidla veliteľia frontov.

Prímerie

V prípade prímeria dochádza k zastaveniu boja na dlhší čas ako je tomu v prípade jeho prerušenia. Charakter prímeria môže byť len lokálny, ale v prípade všeobecného prímeria môže platiť i generálne prímerie. V prípade lokálneho prímeria často dochádza k prerušeniu bojov len pre určité druhy ozbrojených síl. Všeobecné prímerie má rozsah pre všetky druhy ozbrojených síl a pre všetky fronty.

Lokálne prímerie dojednáva spravidla najvyšší veliteľ danej územnej oblasti alebo druhu zbrane. Všeobecné prímerie dojednávajú osobitní splnomocnenci vlád alebo najvyšší vojenský veliteľia, pričom podliehajú ratifikácii.

Pre úplnosť je potrebné dodať, že i napriek rozsahu všeobecného prímeria toto prímerie neukončuje vojnu a nemožno ho považovať za mierovú zmluvu. Napriek uvedenému však ukončuje vojnové násilie, ako i utrpenie obyvateľstva, umožňuje repatriáciu vojnových zajatcov a poskytuje priestor pre prípravu na ukončenie ozbrojeného konfliktu. Častokrát preto predznamenáva ukončenie vojny.⁹⁾

Kapitulácia

Posledným právnou skutočnosťou, v dôsledku ktorej dochádza k zastaveniu bojov je kapitulácia. V prípade kapitulácie ide o dohodu o zastavení boja vzdaním sa jednej zo strán ozbrojeného konfliktu. I táto dohoda môže mať obsah rozličnej, predovšetkým vojenskej povahy a prípadne môže obsahovať podmienky, pri naplnení ktorých porazená strana zloží svoje zbrane. Z uvedeného pohľadu tak možno kapituláciu členiť na:

- podmiennečnú,
- bezpodmiennečnú.

9) KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné, 2008, s. 494.

POZNÁMKY

V prípade podmienenej kapitulácie sa porazená strana vzdáva za cenu garancie dojednaných podmienok kapitulácie. Pri bezpodmienečnej kapitulácii je porazená strana v dôsledku faktických okolností nútená prijať podmienky víťaza bez možnosti klásť podmienky.

Po kapitulovaní však na rozdiel od prímeria nie je možné obnoviť nepriateľstvo a boj. Obnovenie bojov po vykonanej kapitulácii preto zakladá medzinárodnoprávnu zodpovednosť.

Pokiaľ ide o právnu úpravu v Slovenskej republike v zmysle čl. 86 v spojení s čl. 102 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., mier uzatvára prezident Slovenskej republiky na základe rozhodnutia Národnej rady Slovenskej republiky o jeho uzatvorení.

4 INDIVIDUÁLNA ZODPOVEDNOSŤ

Nerešpektovanie pravidiel medzinárodného práva ozbrojených konfliktov vyvoláva nielen medzinárodnoprávnu zodpovednosť štátu ako strany v konflikte, ale i individuálnu zodpovednosť jednotlivca za porušenie noriem medzinárodného práva. Tá je voči ním vyvodzovaná buď pred vnútroštátnym súdom krajiny, na území ktorej došlo k spáchaniu medzinárodného zločinu, alebo pred medzinárodnými súdnymi tribunálmi. V histórii plnil túto funkciu napr. Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu, Medzinárodný tribunál pre Juhosláviu, či Medzinárodný tribunál pre Rwandu. V roku 1998 došlo prostredníctvom medzinárodnej zmluvy Rímskeho štatútu k zriadeniu Medzinárodného trestného súdu so sídlom v Haagu v Holandsku ako stálej inštitúcie pre trestanie trestných činov genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a trestných činov agresie. Tento tribunál má právo vykonávať svoju činnosť v rámci územia akéhokoľvek štátu zmluvnej strany a na základe osobitnej dohody i na území akéhokoľvek iného štátu.

V súvislosti s rozhodovacou činnosťou Medzinárodného trestného súdu v Haagu možno poukázať napokon i na § 422d ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona, v zmysle ktorého sa trestného činu popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti dopustí ten, kto verejne popiera, schvaľuje, spochybňuje, hrubo zľahčuje alebo sa snaží ospravedlniť genocídium, zločiny proti mieru, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny spôsobom, ktorý môže podnecovať násilie alebo nenávisť voči skupine osôb alebo jej členovi, ak bol páchatel' alebo účastník tohto činu odsúdený právoplatným rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ktorého právomoc uznala Slovenská republika. Uvedené ustanovenie trestnoprávneho prameňa vnútroštátneho práva Slovenskej republiky tak relativizovanie rozhodnutia medzinárodného trestného súdu trestá, čím nepriamo zabezpečuje potrebnú autoritu jeho rozhodovacej činnosti.

Pokiaľ ide o trestnoprávnu zodpovednosť fyzických osôb za porušovanie medzinárodného práva ozbrojených konfliktov trestaných vnútroštátnymi súdmi Slovenskej republiky, možno pozornosť upriamiť na vybrané, mnohokrát kvalifikované

skutkové podstaty trestných činov vojenských, v zmysle ktorých je spáchaný trestný čin:

POZNÁMKY

- **Používanie zakázaného bojového prostriedku a nedovoleného vedenia boja**

Podľa §426 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona sa potrestá ten kto ako veliteľ, ktorý v rozpore s ustanoveniami medzinárodného práva o prostriedkoch a spôsoboch vedenia vojny úmyselne poškodí vojenskou operáciou civilné osoby na živote, zdraví alebo majetku, alebo vedie útok proti nim z dôvodu represálií, vedie útok proti nebránenému miestu alebo demilitarizovanému pásmu; zničí alebo poškodí priehradu, jadrovú elektrárňu alebo obdobné zariadenie obsahujúce nebezpečné sily; či zničí alebo poškodí objekt určený na humanitárne účely alebo medzinárodne uznávanú kultúrnu alebo prírodnú pamiatku.

- **Plienie v priestore vojnových operácií**

Podľa §427 ods. 2 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona sa potrestá ten kto sa v priestore vojnových operácií, na bojisku, v miestach postihnutých vojnovými operáciami alebo na obsadenom území, na osobách alebo veciach požívajúcich podľa zákona alebo predpisov medzinárodného práva osobitnú ochranu zmocní cudzej veci, využívajúc niečiu tieseň; svojvoľne cudzí majetok ničí alebo ho pod zámienkou vojnovnej potreby odníma; či okráda padlých alebo ranených.

- **Zneužívaní medzinárodne uznávaných označení a štátnych znakov**

Podľa §428 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona sa potrestá ten kto počas vojny zneužije označenie Červeného kríža alebo iných rozlišovacích znakov alebo farieb uznávaných medzinárodným právom na označenie zdravotníckych inštitúcií, dopravných prostriedkov, osôb zdravotníckej pomoci alebo evakuácie; zneužije znak Organizácie spojených národov, štátnu vlajku, štátny znak, vojenský znak, insígnie alebo rovnošatu neutrálneho štátu alebo iného štátu, ktorý nie je stranou vo vojne; ten kto takýmito skutkami ako prostriedkami vojnovej vierolomnosti spôsobí smrť viacerých osôb, škodu veľkého rozsahu, alebo iný obzvlášť závažný následok.

- **Zneužitie rekviračného práva**

Podľa §430 ods. 2 písm. c) č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona sa potrestá ten kto počas vojny na osobách alebo veciach požívajúcich podľa zákona alebo predpisov medzinárodného práva osobitnú ochranu zneužije právomoc, ktorá mu bola zverená v oblasti vojenskej rekvirácie; vykonáva rekviráciu, hoci na to nebol oprávnený; alebo odmietne vydať potvrdenie o druhu a množstve vydaných vecí pri vojenskej rekvirácii.

POZNÁMKY**• Vojnová krutosť**

Podľa §431 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona sa potrestá ten kto počas vojny poruší predpisy medzinárodného práva tým, že kruto zaobchádza s bezbranným civilným obyvateľstvom, utečencami, ranenými, príslušníkmi ozbrojených síl, ktorí už zbrane zložili, alebo s vojnovými zajatcami; nevykoná účinné opatrenia na ochranu osôb, ktoré takú pomoc potrebujú, najmä detí, žien, ranených alebo starých ľudí, alebo takým opatreniam bráni; alebo zamedzí alebo bráni organizáciám civilnej ochrany nepriateľa, neutrálneho alebo iného štátu v plnení ich humanitárnych úloh.

• Vojnové bezprávie

Podľa §433 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. sa potrestá ten kto spácha čin považovaný článkom 8 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu za vojnový zločin.

• Ohrozenie kultúrnych hodnôt

Podľa §434 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona sa potrestá ten kto počas vojny vo veľkom rozsahu zničí alebo si privlastní predmety kultúrnej hodnoty chránené medzinárodným dohovorom; dopustí sa drancovania, vandalizmu alebo iného zneužitia voči takému predmetu; z takého predmetu urobí v rozpore s medzinárodným dohovorom cieľ útoku; alebo predmet kultúrnej hodnoty pod zvýšenou ochranou medzinárodného dohovoru alebo jeho bezprostredné okolie využije v rozpore s medzinárodným dohovorom na podporu vojenskej činnosti.

5 ZÁVER

Ako je možné vidieť z vyššie uvedeného, i taký nenávisťný akt akým je ozbrojený konflikt má svoje pravidlá. Skúsenosti s následkami, ktoré prináša viedli spoločnosť k tomu, aby stanovila hranice jeho vzniku, priebehu a skončenia. Bez možnosti vyvodzovať zodpovednosť za ich nerešpektovanie, by boli tieto mantinely neúplnými. Okrem zodpovednosti bojujúcich strán za nerešpektovanie práva ozbrojených konfliktov, tak medzinárodné spoločenstvo dokázalo vytvoriť i právny a inštitucionálny substrát, nevyhnutný pre vyvodzovanie individuálnej zodpovednosti jednotlivca. Osobitosť medzinárodného práva v porovnaní s vnútroštátnym právom je mnohokrát založená i na medzištátnej diplomacii, geopolitických faktoroch a spočívajúca v absencii zvrchovanej moci nad medzinárodným spoločenstvom. Poukazuje i na situácie, pri ktorých možno pociťovať skrivodlivosť pri uplatňovaní či neuplatňovaní noriem medzinárodného práva.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV**POZNÁMKY**

Briand-Kellogov pakt (27. 08. 1928).

DE MULINEN, F.: *Príručka vojnového práva pre ozbrojené sily*. [1. vyd.] Bratislava : Úvaha, 2005. 212 s. ISBN 80-969362-0-4.

Charta Organizácie spojených národov [online]. Amnesty.sk, 2012 [cit. 2020-04-07]. Dostupné na internete: www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Charta-OSN.pdf.

KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2008. 683 s. ISBN 978-80-8078-219-1.

Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 168/1991 Zb. o prijatí Dodatočného protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) a Dodatočného protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter (Protokol II).

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Uvedte, za akých podmienok možno v súlade s Chartou OSN začať ozbrojený konflikt.
2. Určite, či medzinárodná zmluva je prameňom práva Slovenskej republiky. Svoj záver zdôvodnite.
3. Vymedzte okruh osôb, ktorým svedčí právo vojnových zajatcov.
4. Charakterizujte základné práva vojnového zajatca.
5. Definujte spôsoby, ktorými možno skončiť vojnu.